

Projektowanie uniwersalne. Dostępność i uczestnictwo dla wszystkich

Konferencja "Projektowanie uniwersalne. Dostępność i uczestnictwo dla wszystkich", odbyła się w czwartek 21 czerwca w Warszawie, w Centrum Konferencyjnym Golden Floor przy al. Jana Pawła II 27.

Konferencja została przygotowana przez Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, we współpracy z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Traktowania w celu prezentacji możliwości wdrażania idei projektowania uniwersalnego jako praktycznego narzędzia, użytecznego we wszystkich przedsięwzięciach związanych z organizacją przestrzeni publicznej, dostarczaniem informacji, produktów i usług.

Konferencję zainaugurowali **Jarosław Duda Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych i Agnieszka Kozłowska-Rajewicz Pełnomocniczka Rządu do Spraw Równego Traktowania.**

Obu Pełnomocników łączy antydyskryminacyjne podejście do zagadnień związanych z niepełnosprawnością, które opiera się na pełnym respektowaniu praw człowieka. Realizacja praw osób z obniżoną funkcjonalnością do uczestnictwa w życiu publicznym i politycznym oznacza w praktyce konieczność zapewnienia dostępu do przestrzeni publicznej, informacji i usług dla jak największej liczby obywateli, powiedział Jarosław Duda .

Proponowanym narzędziem zmiany jest projektowanie uniwersalne, które w centrum stawia użytkownika i skupia się na eliminacji potencjalnych barier już na etapie projektu. Obrazowo mówiąc – pozwala nam wszystkim: sprawnym i mniej sprawnym – wchodzić przez te same drzwi – podkreślił minister Duda.

Następnie głos zabrała Agnieszka Kozłowska-Rajewicz Pełnomocniczka Rządu do Spraw Równego Traktowania, która położyła nacisk na proces wdrażania projektowania uniwersalnego, jako zmiany sposobu myślenia o przestrzeni, usługach i dostępie do informacji widzianych wielopłaszczyznowo. Należy pamiętać o tym, że niepełnosprawność powstaje w kontakcie z otoczeniem, to od nas zależy na ile będziemy włączeni do społeczeństwa, na ile wszyscy będziemy mogli realizować prawa człowieka – powiedziała. Podkreśliła też fakt, że kwestia dostępności zaczyna na dobre wkraczać do urzędów i na uczelnie, które są motorem rozpowszechniania tej koncepcji.

Po wstępie organizatorów głos jako pierwsza z prelegentów zabrała **Alina Wojtowicz-Pomierna**, Zastępca Dyrektora w Biurze Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych (BON).

Czas w pierwszej części transmisji: 10- 30 minuta.

Prelegentka zaczęła od omówieniu kilku najważniejszych dokumentów międzynarodowych (Unii Europejskiej, Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Rady Europy), dla których wspólnym mianownikiem jest dostępność rozumiana jako równość praw i szans oraz prawo do równego uczestnictwa w życiu społecznym. Metodą realizacji tych praw jest propagowanie i wdrażanie zasady uniwersalnego projektowania, rozumianej zgodnie z Konwencją Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych, jako „projektowania produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania. Uniwersalne projektowanie nie wyklucza pomocy technicznych dla szczególnych grup osób niepełnosprawnych, jeżeli jest to potrzebne”. Uniwersalne projektowanie musi spełniać trzy podstawowe zasady, ma być funkcjonalne, czyli łatwe w obsłudze, użyteczne dla wszystkich użytkowników oraz realizować podejście niestygmatyzujące, nie segregujące użytkowników ze względu na ich ograniczenia.

Na koniec prelegentka przedstawiła plany Unii Europejskiej związane ze zmianą przepisów dotyczących zamówień publicznych oraz przepisów o pomocy państwa tak, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym dostęp do wszystkich towarów i usług. Inspiracją do takich działań są wyzwania demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństw europejskich. W grudniu 2012 roku Unia Europejska ma przedstawić dyrektywę pod roboczym tytułem Europejski akt w sprawie dostępności. Dyrektywa jest aktem wiążącym dla wszystkich krajów członkowskich co do celów, ale nie metod ich osiągnięcia. Tym nie mniej jasno zdefiniowany cel tej dyrektywy - Usprawnienie rynku towarów i usług dla osób niepełnosprawnych i starszych w oparciu o uniwersalne projektowanie – musi zostać osiągnięty.

Wystąpienie pod tytułem „Projektowanie uniwersalne przestrzeni – doświadczenia polskie i międzynarodowe, perspektywy

dla edukacji" wygłosiła **prof. dr hab. Ewa Kuryłowicz** z Politechniki Warszawskiej.

Czas w pierwszej części transmisji 31-66 minuta

Pani profesor jest pionierką uniwersalnego projektowania w Polsce. Na początek podkreśliła, że uniwersalne projektowanie w dużej mierze dotyczy architektury. Pierwsze i najlepiej jak dotąd funkcjonujące przepisy dotyczące uniwersalnego projektowania wprowadzili Amerykanie w 1990 roku w Disability Act, którego akty wykonawcze oparte zostały na ustawodawstwie antydyskryminacyjnym. Dobre rozwiązania mają również Japonia i Australia. Europa stara się nadgonić, Unia Europejska wprowadza dyrektywy, których zadaniem jest koordynacja działań na rzecz zwiększanie dostępności do przestrzeni, produktów i usług. Te działania związane są ze zmianą perspektywy ustawodawców, obywateli zaczęto traktować indywidualnie, a nie jak dotychczas, jako w miarę jednorodną grupę. W związku z tym w Europie pojawiło się szereg inicjatyw i projektów realizowanych na rzecz zwiększenia dostępności. Pokłosiem tych wydarzeń jest wiele pożytecznych dokumentów, które powinny być popularyzowane w Polsce, szczególnie wśród studentów zajmujących się projektowaniem. Nie wystarczy pozytywne odniesienie władz, nie wystarczą zapisy, nie wystarczą zapisy ustawowe, to co musimy zrobić w Polsce to jest eliminacja podwójnej moralności, hipokryzji i obłudy, kiedy przy pełnych deklaracjach tego, że się rozumie potrzebę i że chce się to robić, gdy przychodzi moment decyzji decydenci wycofują się z tych deklaracji – powiedziała prof. Kuryłowicz.

Violetta Szymanek, Radca Ministra w Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji, przedstawiła prezentację dotyczącą wykluczenia cyfrowego i rozwiązań przeciwdziałania temu zjawisku, nad którymi obecnie pracuje polski rząd. Podkreśliła, że mamy sprzyjające warunki do dopracowywania strategii, ponieważ Komisja Europejska nie ma oporów przed wyłożeniem środków unijnych na tego rodzaju działania.

Czas w pierwszej części transmisji 67-86 minuta.

Prelegentka omówiła korzyści jakie wynikają z włączenia cyfrowego osób z niepełnosprawnościami. Wzięła pod uwagę korzyści osobiste, społeczne jak i gospodarcze, ponieważ osoby z niepełnosprawnościami to wielki niewykorzystywany dostatecznie potencjał.

W Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji odbyły się warsztaty integracji cyfrowej, na których przedstawiciele administracji centralnej, samorządów, organizacji pozarządowych i biznesu dyskutowali nad problemem przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu. Wśród podstawowych przyczyn wykluczenia cyfrowego zdiagnozowano przede wszystkim brak potrzeby korzystania z technologii cyfrowych, brak umiejętności, zbyt wysokie koszty sprzętu i dostępu do sieci internetowych oraz brak możliwości technologicznych podłączenia do sieci.

Prelegentka wymieniła i omówiła rekomendacje, które mają być podstawą dla przyszłych działań rządu na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu.

Dr Paweł Kubicki, adiunkt w Instytucie Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie przedstawił prezentację pod tytułem „Gospodarka Społeczna: 'Age -friendly cities WHO'”.

Czas w pierwszej części transmisji 93-105 minuta

Age-friendly City to program WHO (World Health Organization – Światowa Organizacja Zdrowia) projektowania przestrzeni publicznej miast dostępnej dla osób starszych. Zgodnie z założeniami tej organizacji do 2050 roku 22% osób mieszkających w miastach będzie w wieku 60+, dlatego już dziś należy zacząć realizować inwestycje zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania.

O prowadzeniu takiej polityki decyduje przede wszystkim przyjazny i sprawny samorząd, który uwzględnia różnorodność osób starszych, przeciwdziała wykluczeniu i promuje wnoszony przez seniorów wkład do wszystkich dziedzin życia oraz przewiduje i elastycznie reaguje na potrzeby związane ze starzeniem się.

Prelegent omówił raport dotyczący kluczowych obszarów dla uniwersalnego projektowania przestrzeni miejskiej.

Dr Iwona Palczewska, Zastępca Dyrektora Instytutu Wzornictwa Przemysłowego, mówiła o „Dostępności jako wartości dodanej”.

Czas w pierwszej części transmisji 105-127 minuta

Dostępność przestrzeni, produktów i usług w dużym stopniu zależy od przedsiębiorców i sfery biznesowej. Dla tych grup inwestycja musi być przede wszystkim opłacalna. Podkreśliła, że nie ma sprzeczności między projektowaniem dostępnych produktów i usług a generowaniem zysków finansowych. Motywacjami do stosowania projektowania uniwersalnego są między innymi społeczna percepcja, ekonomia i rynek, regulacje prawne i ergonomia.

Prelegentka przedstawiła szereg sytuacji, w których przeciętny człowiek napotyka bariery w korzystaniu z usług, przestrzeni i

Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych

urządzeń codziennego użytku. Dobrze zaprojektowane przedmioty, usługi i przestrzenie są tańsze, bo nie trzeba ich dostosowywać i tym samym może z nich korzystać większa liczba osób.

Poinformowała również o internetowej bazie danych ergonomicznych, których wykorzystanie jest niezbędne w projektowaniu uniwersalnym

Ewa Janczukowicz-Cichosz z Pomorskiego Park Naukowo-Technologicznego w Gdyni omówiła zagadnienie „Projektowania uniwersalnego jako innowacji społecznej” na przykładzie realizacji projektów rewitalizacji jednej z zaniedbanych dzielnic Gdyni.

Czas w pierwszej części transmisji 127-138 minuta.

Projekt Zamenhof polegał na zaangażowaniu w rewitalizację mieszkańców dzielnicy między innymi dzieci do zaprojektowania wymarzonego placu zabaw. Drugi etap to ogłoszenie przetargu na realizację inwestycji z zastrzeżeniem, że każdy etap projektu będzie konsultowany z mieszkańcami dzielnicy.

W realizację kolejnego projektu – Zielona Gdynia od podwórka – również zaangażowano mieszkańców, którzy zaprojektowali swoje podwórko marzeń wskazując architektom konkretne bariery, które uniemożliwiały im korzystanie z tej przestrzeni.

W Gdyni odbyły się również warsztaty z projektowania uniwersalnego dla urzędników i studentów. Skutkiem wyjścia w teren studentów w ramach warsztatów była analiza potrzeb mieszkańców na konkretnych obszarach miasta. Na ich podstawie powstały projekty architektoniczne przedstawione urzędnikom, które mają przejść w fazę realizacji.

Dr Joanna Bartnicka i dr Agnieszka Kowalska-Styczeń z Politechniki Śląskiej przedstawiły prezentację „Dostępność – nowości w dziedzinie projektowania dla wszystkich”.

Czas w pierwszej części transmisji: 139-170 minuta.

Audyty dostępności budynków to udokumentowana analiza i ocena w zakresie dostępności informacji, a ponadto stopnia przystosowania elementów infrastruktury budynku i jego wyposażenia. Niewielki odsetek budynków użyteczności publicznej jest dostępnych dla osób z obniżoną sprawnością. W związku z tym wypracowano metodologię audytowania budynków z myślą o osobach z różnymi rodzajami niepełnosprawności i metody rozwiązywania problemów z niedostosowanymi budynkami. Prelegentki szczegółowo opisały tę metodologię obrazując ją na licznych przykładach z dokonanych już audytów.

Kolejną prezentację pod tytułem „Współpraca instytucjonalna w dziedzinie projektowania uniwersalnego – perspektywy” przedstawił **dr inż. arch. Marek Wysocki** z Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej.

Czas w drugiej części transmisji: 1-32 minuta

Realizacja uniwersalnego projektowania związana jest ze zrozumieniem podstawowych zasad, które powinny obowiązywać w społeczeństwie obywatelskim. Przede wszystkim należy mieć świadomość, że przestrzeń publiczna ma być dostępna dla wszystkich na równych prawach, co przynosi to zarówno korzyści ekonomiczne, jak i społeczne. Należy również pamiętać, że różnorodność jest atutem każdego społeczeństwa. Uniwersalne projektowanie to projektowanie dla nas samych, a nie dla niezidentyfikowanego tłumu. Zanim przystąpi się do realizacji zleceń projektowych należy dokonać rzetelnej analizy potrzeb.

Powszechną dostępność przestrzeni powinni zapewnić odpowiednimi przepisami ustawodawcy, jak również realizujący te przepisy samorządy lokalne i prywatni inwestorzy. Za ergonomię i bezpieczeństwo tej przestrzeni odpowiedzialni są architekci, projektanci, nadzór budowlany i wykonawcy. Na projekt największy wpływ poza projektantami powinni mieć sami użytkownicy.

Na dzień dzisiejszy mamy wiele materiałów służących kształceniu w dziedzinie uniwersalnego projektowania, największym problemem w jego realizacji stanowi wciąż niska świadomość potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych ze strony zarówno władz centralnych i samorządowych, jak i architektów i projektantów.

Anna Bugalska z Ministerstwa Rozwoju Regionalnego przedstawiła prezentację pod tytułem „Zarządzanie programami EFS - horyzontalna zasada równości”.

Czas w drugiej części transmisji: 33-44 minuta.

Podstawową zasadą przy programowaniu i wdrażaniu funduszy europejskich jest zasada równości szans, niedyskryminacji i dostępności. Środki unijne mogą być wykorzystywane do likwidacji barier architektonicznych oraz wielopłaszczyznowego włączania osób niepełnosprawnych w życie społeczno-kulturalne.

Wszyscy starający się o dofinansowanie ze środków unijnych muszą w swoich projektach zarówno na poziomie wniosku o

Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych

dofinansowanie jak i realizacji wykazać, że ich działania nie są i nie będą źródłem dyskryminacji. Prelegentka omówiła funkcjonowanie dofinansowań w ramach: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności, z perspektywy prawa antydyskryminacyjnego i wspierania uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym.

Prezentację „Atuty projektowania uniwersalnego – kognitywistyka stosowana, ekosystemy człowieka” przedstawili **dr Maciej Błaszak i dr Łukasz Przybylski** z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Czas w drugiej części transmisji: 44-61 minuta.

Kognitywistyka to nauka zajmująca się badaniem mózgu, między innymi w kontekście otoczenia i aktywności ciała.

Teza: projektowanie jest formą rozszerzenia umysłu człowieka, wiemy jakie parametry musi mieć obiekt, żeby został uznany przez człowieka za użyteczny. Tezę tę oparto i udowodniono na podstawie licznych badań. Taki przedmiot musi zawierać bardzo wartościową informację, ale zarazem niewielką ilość tej informacji, ponieważ koszt energetyczny przetwarzania takiej informacji jest duży.

Dr Maciej Błaszak przedstawił teorię genezy podmiotowości i godności człowieka w kontekście pojawienia się procesu projektowania, który „nie odbywa się w głowie architekta, ale jest procesem ewolucyjnym”. Projektowanie jest krytyczną cechą definiującą czym jest człowiek.

Dr Łukasz Przybylski przedstawił działania grupy Open Design, konsorcjum składającego się z badaczy i studentów wielu dziedzin, którzy wspólnie projektują prototypowe rozwiązania między innymi ułatwiające dostęp do przestrzeni miejskiej i korzystania z komputera.

Zagadnienie „Systemu projektowania uniwersalnego w edukacji osób niepełnosprawnych” omówił **Paweł Wdówik**, Pełnomocnik ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Warszawskiego.

Czas w drugiej części transmisji 61-88 minuta.

Należy uważać z wdrażaniem uniwersalnego projektowania w sposób prowadzenia zajęć przez nauczycieli i wykładowców, ponieważ narzucenie im schematów może „zabić indywidualność wykładowcy”. Dlatego należy się skupić na istocie kursu, jaką wiedzę ma dany uczeń/student wynieść z zajęć. Sposób przekazywania tej wiedzy powinien być różnorodny, dlatego że uczący się mają różne ograniczenia w jej przyswajaniu (osoby niewidome, niesłyszące, dyslektycy). Bardzo ważne są również metody sprawdzania wiedzy. Niekiedy osoby z różnymi dysfunkcjami są dyskryminowane, ponieważ z powodu ograniczeń zdrowotnych nie mogą wykonać jakiegoś zadania, którego umiejętność wykonania mogły by udowodnić, gdyby dostosowano do ich możliwości metodę sprawdzania wiedzy.

Ewa Gołębiowska, Dyrektor Śląskiego Zamku Sztuki i Przedsiębiorczości w Cieszynie przedstawiła prezentację „Projektowanie uniwersalne i konkurencyjność. Działania lokalne na światowym poziomie”

Czas w drugiej części transmisji 88-102 minuta.

Pani dyrektor omówiła działania Zamku w Cieszynie na rzecz projektowania uniwersalnego. Pracownicy Zamku w Cieszynie przede wszystkim angażują studentów, mieszkańców Cieszyna i ludzi biznesu, by uczyć ich i uświadamiać o tym jak wielki kapitał drzemie w projektowaniu uniwersalnym. Służyć temu mają warsztaty, spotkania, prelekcje, akcje społeczne w terenie służące poprawie dostępności przestrzeni.

Ostatnią prelegentką była Pani **Beata Łupińska**, projektantka, prezeska jedyne w Polsce stowarzyszenia na rzecz Projektowania Uniwersalnego "Wspólna Przestrzeń", która omówiła temat „Rozwijania dostępności poprzez projektowanie uniwersalne”

Czas w drugiej części transmisji 103-112 minuta.

Prelegentka przedstawiła przede wszystkim korzyści ze stosowania projektowania uniwersalnego płynące zarówno dla użytkowników, jak również dla administracji i biznesu.